

Г.І. Мартинюк
**РОЛЬ ПРИРОДНОГО
ДОВКІЛЛЯ У ФОРМУВАННІ
ОСОБИСТОСТІ
У ПРАЦЯХ В.О.
СУХОМЛИНСЬКОГО**

Наше високо динамічне життя порушує перед педагогічною наукою все нові і нові проблеми. Вони були сформульовані й конкретизовані в „Законі про освіту”, „Законі про дошкільну освіту”, та інших документах.

Сьогодні розвиваються, обґрунтовуються нові теоретичні положення спрямовані на вдосконалення системи освіти і дошкільної зокрема, яка своїми цілями, засобами сприятиме формуванню готовності дошкільника до навчальної діяльності як основної.

Реформування освіти, вимоги педагогічної практики пошук нових підходів до вдосконалення її спонукають нас звертатися до історичного досвіду видатних педагогів минулого. Вивчення педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського, на наш погляд, допоможе вирішенню актуального питання щодо використання природи у формуванні всебічно розвиненої особистості, підготовки до навчання дітей у школі.

Надзвичайно цінним для нас у сучасній практиці дошкільної освіти є думка та твердження В.О. Сухомлинського про те, що перш як відкрити книгу, прочитати по складах перше слово, діти повинні прочитати сторінки найпрекраснішої книги у світі – книги природи.

Видатний педагог В.О. Сухомлинський у творі „Школа під блакитним небом” був глибоко

переконаний у цьому. У педагогічних творах червоною ниткою що зв’язує всі грані навчання та виховання молодого покоління є природа.

Природа нас одягає, годує, лікує, виховує. В сучасних дошкільних закладах освіти природі відводиться значне місце в системі навчально-виховної роботи з дітьми, створені куточки природи, є великі присадибні озеленені ділянки. В сучасних архітектурно-проектувальних рішеннях ця ділянка розглядається як продовження групової кімнати і подібно до того, як у груповій кімнаті все обладнується для проведення змістовної роботи з дітьми, так і ділянка дошкільного навчального закладу покликана створювати можливості для успішного формування в дітей природознавчої компетенції. За умови правильної її організації, має великий вплив на формування різнобічно розвиненої особистості. На ділянці організується різноманітна діяльність дошкільників – пізнавальна, ігрова, трудова.

Гарно озеленена ділянка дошкільного закладу – це те місце, де діти набувають перших естетичних вражень від спілкування з природою. Ділянка – це важлива умова вирішення виховних завдань, зокрема екологічного виховання дошкільників. На ділянці вихователь може раціонально поєднати закріплення одержаних на заняттях знань з різними видами діяльності, спрямовуючи педагогічний процес на здійснення завдань екологічного виховання. Саме тут дошкільники засвоюють знання про природокористування, перші

навички культури поведінки у природі. Нами було обстежено ділянки дошкільних закладів. Результати обстеження свідчать, що ділянка дошкільного закладу в 40 випадках із 100 використовується педагогами для забезпечення рухової діяльності дітей, дерева частіше цінуються за якістю тіні, яку дають у жаркі години дня. Розташування, зміст городів і квітників (у 55 випадках із 100) не відповідає програмам і методичним рекомендаціям, що вказує на недооцінку довкілля, зокрема ділянки дошкільного навчального закладу у формуванні особистості дошкільника.

У програмових змістах природознавчих занять, цільових прогулянок окрім пізнавальних визначаються завдання естетичного виховання узагальнено як то: „Виховувати естетичне сприймання природи”. Аналіз змісту підводить нас до висновків, що в ході занять з природознавства не використовуються можливості ділянки дитячого садка (38 із 100) задля здійснення завдань розумового, естетичного, трудового, морального виховання дошкільників.

Пошук ефективних важелів формування особистості засобами природи, підготовки дошкільників до навчальної діяльності у школі спонукає час від часу звертатись до письмової спадщини видатних педагогів минулого з метою збагачення сучасної педагогічної науки.

Метою статті є аналіз і узагальнення поглядів В.О. Сухомлинського щодо використання ділянки навчального закладу у формуванні особистості.

Одним із найважливіших компонентів створення матеріальної бази школи як необхідної умови повноцінного педагогічного процесу В.О. Сухомлинський вбачав природу. Він був переконаний, що все, що є довкола дитини можна використовувати для фізичного, розумового, морального та естетичного виховання. Особливого значення у збагаченні духовного життя мають речі створені самими дітьми. Ділянка школи створювалася дітьми та вчителями для їхніх власних потреб.

Ділянка була не просто територією, це – універсальний „посібник” без якого не можна уявити навчально-виховний процес у школі.

У книзі „Серце віддаю дітям” учений назвав природу „Школою під голубим небом”. Навчання шестирічки розпочинали саме в цій школі. „Школа під голубим небом” явище не стихійне. Для вирішення навчально – виховних завдань набувала великого значення садиба школи і була спеціально облаштована: там не було нічого випадкового, все було підпорядковано ідеї виховання різнобічно розвиненої особистості. Природа формує в дітей емоційну сферу. Краса природи загострює сприймання, пробуджує творчу думку. Адже дитина мислить образами, а це означає, що, слухаючи розповідь дорослого про явища природи вона малює у своїй уяві яскраві казкові образи. Чим яскравіші в її уявленні ці картини, тим глибше вона осмислює закономірності природи.

Поєднання природної цікавості дітей з дієвим спілкуванням, з джерелами думки активізує

розумову діяльність, виховує інтерес бажання пізнавати навколишнє середовище, зрозуміти його таємниці.

Облаштування садиби школи було ретельно продумано і ґрунтувалося на таких основних положеннях:

- урахування місцевих агрометеорологічних умов. Висаджувалися ті види дерев, які культивуються в даній місцевості. Вирощені дерева давали не тільки плоди, але й забезпечували потребу дітей у милуванні красою густої зелені листя. Буйна зелень очищала повітря. Для нетипових рослин була обладнана „зелена лабораторія” – центр дослідницької роботи. Старші школярі проводили досліди, проникали в таємниці науки.

- урахування вікових особливостей дітей. Для молодших школярів, та дошкільнят була закладена діброва що поступово переходила в чагарник і лужки. Там діти могли не тільки гратися, але і облаштовувати їдальні для своїх друзів – птахів.

Видатний педагог підкреслює, що „кожний вік має своє емоційно – естетичне забарвлення дум, переживань” [2: 118].

Галасливим, жвавим малюкам адресовані лужки. Підліткам – характерний романтизм, бажання долати труднощі. Вони створювали куточки в бузкових гаях, де можуть усамітнитись та помріяти про майбутні подорожі.

Юнаки й дівчата могли посумувати чи порадіти в глухому куточку лісу, помилуватися першими провісниками весни – пролісками. Куточків для усамітнення, відпочинку, бесід було

багато. Дерев, кущі, квіти висаджені там не випадково, „а з урахуванням естетичного і емоційного забарвлення що надає духовному життю людини кожна квітка” [2:118].

Свої куточки у шкільній садибі мали і педагоги, один із них призначався саме для молодих педагогів. В.О. Сухомлинський підкреслює важливість почуття такту, якого дотримувались як учителі, так і діти різних вікових груп. Ніхто не зазіхав на право усамітнитись серед розкішної, викоханої всім колективом, природи.

Красиві куточки, алеї, квітники, городи, будиночки для тварин – це результат постійної „господарської творчості” [2: 121] дітей і педагогічного колективу школи.

Зміст шкільної ділянки визначався її невід’ємним і обов’язковим, на думку В.О. Сухомлинського, тут був і спортивний майданчик. Він розмістився за гаєм. Повітря там чисте і насичене фітонцидами, що сприяє не тільки заняттям фізичними вправами, а й підвищенню опірності організму та профілактиці захворювань школярів.

Облаштування садиби, вирощування рослин, догляд за тваринами сприяє вихованню працьовитості, культури праці, творчості, доброти, чуйності, відповідальності, що так турбувало видатного педагога.

Залучення дітей до науково-дослідної роботи найбільшою мірою задовольняє їх пізнавальні потреби, формує вміння досліджувати природу, розуміння причинно-наслідкових явищ у природі, перетворювальної ролі людини. Екскурсії найменших вихованців до

ставка мають пізнавальне значення. Пізнання природи буде дитячу думку, сприяє розвитку творчості й самостійності, навчає шанобливо ставитись до природи. Діти, котрі позитивно ставляться до об'єктів і явищ природи, більше знають про них. Вони зацікавлено розповідають про особливості поведінки тварин, ріст і розвиток рослин, про які довідалися завдяки власним спостереженням на доцільно облаштованому майданчику. У них виникають позитивні емоції, передумовою яких є безпосереднє спілкування з об'єктами і явищами природи.

Ділянка школи сприяла здійсненню завдань економічного виховання: діти збирали насіння, вирощували саджанці дерев, частину яких продавали, а на виручені кошти купували необхідне для школи.

Працюючи на ділянці школи, діти одержували перші уроки гуманізму, співжиття з односельчанами: частину вирощених саджанців фруктових дерев вони безкоштовно передавали мешканцям села та іншим школам.

Спільна праця з озеленення ділянки школи закладали підвалини міцної дружби.

В.О. Сухомлинський високо цінував почуття такту, щирої взаємної поваги педагогів і дітей. Виховання цього почуття сприяли спеціально облаштовані алеї, галявинки.

Через знання культури свого народу, природи і природних символів зокрема, видатний педагог сприяв естетичному і емоційному забарвленню життя колективу, виховував естетичні почуття у школярів: через „естетичне і емоційне забарвлення, яке надає

духовному життю людини кожна квітка”. Учив помічати і милуватися красою „смарагдової трави і білими дзвіночками квітів” [2: 118].

Діяльність дітей, педагогічного колективу на присадибній ділянці мала й природоохоронне спрямування. Завдяки прогулянкам у природу діти вправляються у моральній поведінці: одне з важливих завдань якої – не тільки навчити піклуватися про живих істот, вчасно помічати тварину чи рослину, що потребує допомоги, а й створювати умови для їхнього життя у природному середовищі.

Дітям допомагали створювати умови, де б вони могли доглядати скалічену пташку, хворе дитя тваринки, яку після лікування випускали у природне середовище.

У віддаленій частині території відведено місце для тварин, що потребують допомоги людини. Цей будиночок для тварин В.О. Сухомлинський називав осередком морального виховання. Видатний педагог був переконаний, що діти не тільки вчать захищати природу, в їхній душі такі вчинки стверджують добрі почуття, виховується людяність.

На нашу думку, досвід В.О. Сухомлинського щодо облаштування садиби є надзвичайно цікавим і для педагогів – дошкільників і допоможе більш повно використати ділянку дошкільного навчального закладу освіти у формуванні всебічно розвиненої особистості, сприятиме формуванню в дітей допитливості, вміння досліджувати природу, примножувати її.

В.О. Сухомлинський був переконаний, що предметом постійної педагогічної турботи повинно бути забезпечення

емоційно-чуттєвої сфери дітей. Продовжуючи думку видатного педагога, хочеться звернутись до педагогів із закликом „Створіть на ділянці дошкільного навчального закладу гаї, лужечки, квітучі алеї, куточки для усамітнення, щоб дітям було комфортно, цікаво”.

ЛІТЕРАТУРА

•*Сухомлинский В.А.* Избранные педагогические сочинения: В 3-х т. / Сост. О.С. Богданова, В.З. Смаль. – Т. 1. – М.: Педагогика, 1979. – С. 46 – 57.

•*Сухомлинский В.А.* Собр. соч.: В 5-ти томах. – Т.4. – К., 1979 – 1980. – С. 113-121.

Подано до редакції 05.06.08

РЕЗЮМЕ

В статті розкриваються особливості обустройства участя школи, его значення для формування всесторонне развитой личности в педагогическом наследии В.А. Сухомлинского.

SUMMARY

The article discloses special features of maintaining the school ground, its meaning for developing a versatile personality in pedagogical heritage of V.Suhomlynsky.